
РЕГІОНАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ КЛАСИКИ

УДК 930.2:82-94(477.43-22Оринин):398.322.416

DOI: 10.32626/2309-7086.2026-23.284-298

Олег Рарицький

ORCID 0000-0003-1941-584X

*доктор філологічних наук, професор, професор кафедри
історії української літератури та компаративістики*

Кам'янець-Подільський національний

університет імені Івана Огієнка

rarytskyi_o@kpnpu.edu.ua

РЕКОНСТРУКЦІЯ РІЗДВЯНОЇ ОБРЯДОВСТІ ЗА СПОГАДАМИ ЖИТЕЛІВ СЕЛА ОРІНИН НА КАМ'ЯНЕЧЧИНІ

У статті здійснено реконструкцію традиційного святкування Різдва на основі усних спогадів жителів села Оринин Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. Джерельну базу дослідження становлять нарративні інтерв'ю, зафіксовані від представників різних поколінь, що дало змогу відтворити структуру різдвяного циклу, локальні особливості обрядовості й механізми передачі культурної пам'яті в сільській громаді. Застосування мозаїчного підходу дозволило синтезувати фрагментарні свідчення у цілісну модель святкування, розкривши його часову структуру та символічне наповнення. Показано, що в народній культурі села Оринин різдвяна обрядовість поєднує християнські уявлення з архаїчними аграрними віруваннями, формуючи особливий сакральний час, у якому актуалізуються ідеї родинної єдності, пам'яті про предків і надії на добробут в новому році.

Ключові слова: Фольклор, Різдво, різдвяна обрядовість, усна оповідь, спогади, інтерв'ю, мозаїчний метод, культурна пам'ять.

© Олег Рарицький, 2026

Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Актуальність дослідження. Традиції святкування Різдва на Поділлі є невід’ємним складником загальноукраїнського контексту відзначення одного із найбільших християнських свят. Попри універсальний характер різдвяного циклу, кожен етнорегіон зберігає унікальну локальну специфіку, транслюючи звичаєву спадщину наступним поколінням. Проте значна частина духовних надбань була втрачена через тривалу радянську окупацію. Системна боротьба тоталітарного режиму з релігією, насадження атеїзму та репресії проти автохтонів спричинили катастрофічні наслідки: руйнування сакральних споруд, вихолощування давніх традицій й деформацію духовної пам’яті народу. Масовий терор, розкуркулення, штучні голодомори й примусова праця в колгоспах підірвали життєвий уклад корінного населення, що призвело до руйнації автентичного середовища і втрати вікових культурних цінностей.

Негативну роль відіграла русифікаторська політика радянської влади, спрямована на нівеляцію етнонаціонального коду й духовної першооснови українства. Лінгвоцид став інструментом деформації ідентичності, що влучно схарактеризував І. Огієнко: «Русифікація зносила нашу культуру, руйнувала наші звичаї, марудила нашу пісню, робила перевертнів навіть з народу. Свідомість українська падала, історія забувалася, притаманні ознаки наші нищились...» [14, с. 233]. Репресивна практика щодо носіїв української мови і вірян тривала до кінця 1980-х років. Лише з відновленням державної незалежності розпочався складний процес навернення до забутих фольклорних та етнографічних джерел.

Попри значний масив наукових досліджень, присвячених різдвяній обрядовості українців, локальний дискурс Поділля, зокрема Кам’янецьчини, все ще потребує детального вивчення. Теоретичним підґрунтям нашого дослідження стали праці О. Воропая [1], В. Гнатюка [2], Ф. Колесси [12], І. Огієнка [13; 14], М. Скуратівського [15], чий доробок дозволяє зіставити загальнонаціональні канони з регіональними варіантами. Важливим етапом роботи стала апробація польових матеріалів. Фрагменти інтерв’ю з мешканцями села Оринин були попередньо оприлюднені на сторінках газети «Подільчанин» [16], що дало змогу увести локальні історичні свідчення до наукового обігу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю фіксації і наукової реконструкції різдвяної обрядовості Поділля на основі усних свідчень очевидців. Залучення спогадів мешканців села Оринин, які є безпосередніми носіями традиції середини ХХ ст., дозволяє верифікувати автентичні елементи свята, що збереглися попри ідеологічний тиск того часу.

Мета статті полягає у реконструкції різдвяного обрядового циклу села Оринин на Кам’янецьчині через синтез усних свідчень його мешканців, а також в аналізі цих матеріалів як важливого складника нематеріальної культурної спадщини Поділля.

Виклад основного матеріалу. Від носіїв фольклорних традицій, котрі народилися наприкінці 40–50-х років ХХ століття, нам вдалося зафіксувати усноповідні тексти про традиції святкування Різдва в радянську добу. За їхніми розповідями можливим виявився сам процес реконструювання етапів підготовки до свята, його організації і відзначення. Ретроспективні наративи літніх людей, що базуються на дитячих спогадах, дають змогу варіативно відтворити панорамну картину цього обрядодійства.

У контексті окресленої проблематики особливий інтерес становлять результати дослідження різдвяного циклу в селі Оринин на Кам’янецьчині.

Застосування мозаїчного принципу при аналізі спогадів очевидців дозволило реконструювати ключові етапи свята, відтворити забуті локальні обряди, а також зафіксувати специфіку приготування різдвяних страв і традицію виконання духовних піснеспівів, що побутували в громаді.

Давня історія колишнього містечка Оринин зумовила формування сталих локальних традицій відзначення Різдва. Щоб відновити обрядову звичаєвість свята, до інтерв'ю було залучено більше десятка осіб чоловічої і жіночої статі, вірян як західного, так і східного обрядів. До уваги бралися розповіді корінних мешканців Оринина й уродженців села, котрі сьогодні мешкають поза його межами; важливими були свідчення і тих громадян, для яких це село за довгі роки проживання стало другою малою батьківщиною. Віковий ценз опитаних громадян сягав сімдесятирічної межі і вище. Кожна зафіксована оповідь характеризується традиційним формозмістом, водночас вирізняється індивідуальним спогляданням подій Різдва.

На основі аналізу усних свідчень було реконструйовано поетапну структуру різдвяного циклу в селі Оринин, що містить такі основні компоненти:

- *Підготовчий етап.* Розпочинався із настанням Пилипівського посту (згідно з новоюліанським календарем – з 15 листопада). Передбачав духовне очищення, стримання у їжі і розвагах й господарську підготовку: облаштування оселі, заготівлю продуктів, виготовлення обрядових атрибутів.
- *Свята вечеря (Надвечір'я Різдва).* Кульмінація родинного святкування, що розпочиналося з появою першої зірки. Центральною дією вважалося благословення столу господарем і спільна молитва. Обов'язковим елементом була ієрархія споживання страв: трапезу відкривала кутя, після чого переходили до вживання інших дванадцяти пісних страв. Важливим є зафіксований факт комунікативної функції вечері: підбиття підсумків року і обговорення планів на майбутнє. В окремих родинх під час вечері виконувалися колядки.
- *Різдво Христове.* Найурочистіший день свята, який символізував завершення посту. Орининці брали участь у церковній літургії, після якої розпочиналася активна фаза соціалізації: візити до батьків і близьких родичів. Вечірній час належав ватагам колядників, чії віншування та піснеспіви були невід'ємним атрибутом свята.

Попередній багатолітній досвід, що передавався із покоління в покоління, виявляє особливий колорит відзначення Різдва в Оринині. Громадяни 1940–1950-х років народження зберігають у пам'яті унікальні свідчення про відзначення свята в умовах ідеологічних заборон і переслідувань. На їхнє дитинство і юність припадає травматичний досвід відзначення свята. Різдво вони переживають як подію родинної інтимності, яка відзначалася серед найближчих і найрідніших людей. У глухі часи воєнничого атеїзму свято трансформувалося у родинну площину, сприймалося як символ і пам'ять роду й набувало ознак прихованого спротиву системі. Збереження різдвяних звичаїв у цей період – це не лише «щасливий збіг обставин», а передовсім вияв стійкості жителів села, для яких обряд «слугував механізмом збереження родової пам'яті і етнокультурної ідентичності».

Підготовка до свята в сім'ях орининців була тривалою і припадала на період різдвяного посту. Важливим етапом підготовки був проведений у молитві час, відмова від надмірних світських радощів й особливе зосередження на духовному житті. Згадує цей підготовчий процес мешканка села Надія Гелета: «Постили обов'язательно. Старалися постити. Діти як діти, а бацьки постили. Особенно в

п'ятницю перед святами строго постили. І до Святої вечері цілий день нічого не їли» [3]. Своїми спогадами про родинні правила дотримання посту перед Різдвом ділиться Євгена Мокрицька: «У нашій сім'ї постили. Бабка наша була богомільна, ходила до церкви і соблюдала всі пости» [10]. Молодші члени родини, як свідчать спогади респондентів, уже втрачали цей духовний зв'язок саме через насадження релігійної пропаганди. Піст і підготовка до Різдва для дітей і молоді переставали бути внутрішнім духовним шляхом й перетворювалися на формальність.

Підготовка до свята передбачала прибирання житла і двору, а також заготівлю продуктів для приготування Святої вечері. Орининці дбали про затишок у домі, впроваджували подвір'я, готували святковий одяг. Як розповідає Світлана Рарицька, прибирання оселі символізувало прагнення людини до внутрішнього оновлення і гармонії: «Старалися, щоб скрізь чисто було, прибирали в хаті, на подвір'ї. Мама пильнувала, щоб всі вимиті були, вдягала нас в новеньке – всі чекали свята» [4]. Напередодні Різдва діти допомагали дорослим, «перебирали крупи на кутю, гречку на голубці, бо і камінчик міг попастися і могло бути якесь насіння, остюки» [4]. У народному розумінні чиста оселя була свідченням затишку і спокою в родині, а також готовності зустріти свято з чистими думками і добрими помислами.

Одним із етапів підготовки до Різдва було прикрашання ялинки – моменту, на який особливо чекали діти. Вбране до свята деревце символізувало оновлення і сподівання на щасливий прийдешній рік. Для дітей у безрадні роки ялинка ставала символом родинного тепла й рідкісної духовної радості. «А яка радість для дітей ялинка була! – згадує С. Рарицька. – Ставили її в великій хаті, там не опалювалося, і вона довго стояла й не обсіпалася аж до Водохреща. Як ми любили ту ялинку наряджати! Іграшок не було, то прив'язували на ниточку яблучка, цукерочки, а в горішки забивали цвяшки і намотували на гілочки. Сніжинки вирізали з паперу. А з вати робили сніг і розкидали по ялинці. Нагішитися не могли» [4].

Схожі почуття від прикрашання ялинки описує Іван Шеремета: «Іграшок не було, вони були дорогі і недоступні для кожного. То умудрялися фантики від цукерок, що їх діти з'їдали, використовувати як іграшки на ялинку. Ті фантики набивали ватюю і прив'язували, й такі були прикраси. Яблучко якесь червоненьке чіпляли, горішок не чіплявся, бо він не мав корінця. От таким прикрашали. Вату накидали замість снігу. Дощик вже пізніше появився. Шари були стікляні, але то вже пізніше було. На верхівку хто мав зірку, то вішав зірку, а так то іграшка така була – фантик дзьомбатий з широкою шийкою» [8].

У спогадах орининців процес прикрашання ялинки має виразний соціальний підтекст, що відображає тогочасні нестатки і бідність. Попри передсвяткову радість, у розповідях респондентів переважають ноти смутку. Пережиті в голодні роки злигодні відкладалися травмою у дитячій психіці і через десятиліття відгукуються важкими спогадами. Про цей непростий час згадує Борис Рибаків: «Помню, був у нас такий ящик і в ньому були іграшки, всі бумажні. Якщо на Новий рік не було ялинки, то бабця просто клала веточку, ватку на неї накладала й оці іграшки бумажні всякі. Мало що помню, мало було радості» [7]. Прикрашена підручними матеріалами ялинка була символом витривалості і здатності зберігати традицію попри бідність й нестатки. Це свідчило про винахідливість і духовну стійкість людей. За зовнішньою бідністю і скрутою приховувалося незгасне прагнення до тепла, світла і радості.

Для орининців підготовка до Святої вечері, приготування страв – а особливо куті – й донині має глибокий сакральний зміст. Зерна пшениці, задалегідь пере-

брані на кутю, як згадує Станіслава Когунь [11], варили у спеціально відведеній каstrулі, яку ніколи не використовували для приготування повсякденних страв. Кутя уособлювала безперервність роду, а зерно вважалося символом народження нового життя. «Кутя була обов'язательно» [3], – наголошує Н. Гелета. Адже навіть у найважчі часи люди робили бодай скромні припаси, щоб приготувати цю обов'язкову страву, яка символізувала майбутній врожай, достаток і добробут у родині.

За розповідями орининців нескладно реконструювати меню святвечірнього столу. Традиційними для місцевих родин були пісний борщ, пампушки, вареники, страви з грибів, квасолі, капусти, а на десерт – пончики. Повний перелік різдвяних страв у своїх спогадах наводить Є. Мокрицька: «На Святу вечерю готовили кутю, борщ, пірижечки, узвар, вінгрет. Дуже пильнували, щоби на столі було дванадцять страв. Вареники були з вишнями, картоплями, з капустою. До борщу жарили балабушки, з картошкою, капустою. Борщ був обов'язково, пісний, з грибами. Всього готувалося на грибах. За літа гриби сушили, колись ніхто нічого не крутив. Бабка сушила їх і притримувала до свят. Борщ варили з грибами, фасольки з грибами, все мало бути пісне. Рибку ставили на стіл, навіть тюлька була. Мойву жарили, зараз про неї й забули. Набиралося дванадцять страв, як станемо читати, дивимосся є» [10]. Проте не всі сім'ї дотримувалися посту, про що згадує С. Рарицька: «Вечеряли не тільки пісними стравами. Які продукти мали, з того і готували. І голубці були, і холодець, і капуста тушена. Завжди на Святий вечір вареники ліпили. З капустою, з картоплею, а може, і з вишнями. <...> Мама завжди пекла пончики з маком. Я їх не їла, бо казала, що в мене від маку голова болить (*сміється*)» [4].

У католицьких родин зазвичай приготування Святої вечері суттєво не відрізнялися від православних. Певні розбіжності зумовлювалися радше внутрішніми сімейними традиціями, аніж конфесійною приналежністю. Про це розповідає Ядвіга Кричківська: «На Святий вечір готували пісні страви. Кутя була з узваром. Бабка грушечки-дички маленькі, сливочки, яблука сушила на ліщині. В саду в неї плита спеціальна була, всьо-всьо там вона сушила. На Святий вечір була рибка жарена, коржички пекли до риби, мачали їх в юшечку з консерви. Варили пісний борщ з грибами, до борщу вухка робили, такі як варенички, маленькі з тіста, і в борщ кидали. Перемелені гриби з цибулькою у тісті, менші як пельменчики ті вухка були. Прості страви були: капуста, голубці без м'яса, пісні. Пампушки жарили, розчинені на дрожжах. Тісто повільне, воно здувається, з нього блінчики виходять. Оці пампушки замість хліба їли. З солодкого – струді з маком і з повідлом пекли, коржички всякі, узвар був, все було» [5].

Орининці приділяли особливу увагу облаштуванню святвечірнього столу, дотримуючись атрибутики і звичаїв Різдва. «Стіл був накритий скатертю і на кожному ріг під скатірку головку часнику ставили, щоб відганяти нечисту силу. Клади на стіл три буханки хліба або калачик в лучшому случаї, свічечка в ньому світилася. Калач то вже розкіш була. А так круглий хліб ставили, три буханочки круглого хліба один на другого», – ділиться спогадами І. Шеремета [8]. Окрім часнику, в орининських сім'ях на кути столу ставили головки цибулі, а під скатертину – великі грошові купюри. Така язичницька атрибутика мала на меті задобрити вищі сили, щоб забезпечити родині у новому році добробут і заможне життя. «Їли з одної миски, хто там давав кожному тарілку. Всі страви зразу викладалися на стіл», – згадує Я. Кричківська [5].

Святе надвечір'я в орининців поєднувало християнську містику і давні народні прикмети, що передавалися із покоління в покоління. Як-от сімейні

настанови не затримуватися й не запізнюватися із вечерею. «Пізно не вечеряли, старалися чим скоріше повечеряти, щоб, як казали, на городі справлялися, не довго щоб тягнулися польові роботи, щоб із сапанням не спізнитися. Перша зірка на небі зійшла, та й починали вечеряти» [4]. – згадує С. Рарицька.

Майже забуто сьогодні традицію плетіння хрестика із стебел жита віднолює в пам'яті С. Мокрицька: «А як сідали вечеряти – донині воно мені в очах – тато брав соломку з дідуха, а житня солома має стебло, і з того стебла робив хрестик. Візьме то стебло, одно-друге, якось пропихав стебло за стебло і виходив в нього хрестик солом'яний. І кладе коло куті, коло пшениці. А вже як поїли, не знаю, куди його дівали. Чи на столі той хрестик стояв, чи що він з ним робив, я не знаю» [10]. На наше переконання, плетіння із соломи хрестик символізував благословення Святої вечері й особливу шану новонародженому Ісусові. Його розташування поруч із кутею підкреслювало саму ідею колообігу життя і неперервності роду.

Особливу символіку мав початок Святої вечері. Це був своєрідний пуант – точка відліку, що відмежовувала прожите і пережите від бажаного й очікуваного. Вечерю традиційно розпочинали з молитви, яку проголошували стоячи. Право виголосити молитву і розпочати трапезу мав господар або найстарша в сім'ї людина, що користувалася особливим авторитетом і шаную. Про цю родинну традицію згадує Н. Гелета: «Всі сідали за стіл. І так як бабка була в нас сама старша, то вона вставала, молилась і дякувала Богу за все. Всі стояли, свічка засвічена. Дякували Богу за то, що свят дочекалися. Тато казав: “Дай Боже ці свята відпровадити і других дочекається”. Ми хвалили Бога і сідали вечеряли» [3].

Традиції розпочати Святу вечерю з голови сім'ї дотримувалися і в католицьких родинях, про що згадує Я. Кричківська: «За вечерею спочатку читали молитву. Тато вставав, всі разом читали Отче Наш польською мовою. Колись знала напам'ять, зараз не дуже (*пробує пригадати*). Розділяли оплаток¹ між членами сім'ї, а потім сідали до куті. Оплаток – це така пластиночка біленька з тіста, його з костьола спеціально приносили на Різдво. Як проскурка, Матір Божа на ньому. Такий був закон: на Різдво всі мали з'їсти оплаток перед вечерею. А потому їли кутю. Кутя була з маком і з медом. А потім все інше» [5]. Молитва в сім'ях орининців сприймалася як єднальна духовна сила, що символізувала присутність Бога в родині і вдячність Йому за прожитий рік. Таким чином, утверджувалася єдність роду і жива пам'ять про померлих.

Батько як господар дому відігравав головну роль у зачині Святої вечері. Він подавав знак до трапези, благословляв оселю, святковий стіл, родину, виступаючи посередником між світом живих і померлих родичів. Про чільне місце господаря у святвечірньому дійстві писав І. Огієнко: «І тепер батько в родині є виконавцем усіх святкових обрядів в хаті, йому належить перша роля. Увесь обряд, скажемо, Різдвяної куті проводить батько» [13, с. 177]. Саме йому належало право першим скуштувати кутю, що свідчило про ієрархію і непорушний порядок у родині. С. Мокрицька згадує: «Всі ставали коло стола, бабка казала: “Мовте, діти, Отче Наш”. А як промовили Отче Наш, тоді хазяїн, тато, перший пробував кутю, а потім вже бабка. Вечерю обов'язково починали з куті» [10].

Традиції першою скуштувати за вечерею кутю дотримувалися в родинях усіх опитаних респондентів. Цій страві відводилася основна і незаперечна роль, вона вважалася головною за святковим столом. Розповідає С. Рарицька: «Першою пробували кутю. А тоді їли всі ті страви, які на столі були. Всього було

¹ Облаток, оплатка – назва різдяного хлібця в католицькій традиції

по-простому. Їли з загальної миски, які там тарілочки. Це тільки тепер почали кожному окрему тарілку ставити. Тоді всі їли з загальної миски ложкою» [4]. З розповіді С. Рарицької візуалізуються елементи оформлення різдвяного столу, рустикальна культура споживання їжі.

Найстарша респондентка Ніна Гуменюк, яка пережила війну і голод, ділиться своїм важким досвідом святкування: «Сідали за стіл та й вечеряли. І свічку не світили. Може, десь хтось і світив, а в нас не світили, не. Але то всьо було за Союзу, після того, як порозкуркулювали. Люди боялися. Всьо було закрито, заборонено. Людей розкуркулили, церкви розбили, рознесли. Так не святкувалося, як тепер. Війна була, не було достатків, радості не було. Не було такої можливості, щоб радіти» [9]. Усна оповідь Н. Гуменюк увиразнює непросту епоху; авторка свідчить про злочини тоталітарної влади і вказує на глибоку травму, спричинену репресіями і злигоднями.

Традиція внесення дідуха в хату серед орининців до початку 90-х років була майже втрачена. Проте у спогадах про 40–50-ті роки він постає як незмінний сакральний оберіг дому. Серед мешканців села не було однастайності щодо часу занесення дідуха: в одних сім'ях його вносили до початку вечері, в інших – по її завершенні. Ставили сніп на покутті під образами. Окремо на долівці розстеляли соломю, що символізувала ясла, в яких народився Ісус Христос. Для дітей дідух уособлював радість і відчуття свята, про що згадує І. Шеремета: «Чим нас ще балували – занесли до хати дідух. А що ми коли бачили, де ми цукерка того бачили. Хіба що тільки на Різдво. Така радість нам була! Дідух занесли, розсипала мама сіно по всій підлозі, накидала туди яблuchок, горішків, може, якась і цукерка була. Ми дуже раді були, повзали і шукали в тому сінні, хто що знайде. Мама казала: квокайте, кудкудакайте, кукурайте, кричіть свинкою, щоб все водилося в нас у хазяйстві. То така прикмета була. Дідух – солома на землі, – продовжує розповідь оповідач, – околїт він називався. Тоді жали серпами пшеницю, жито на городах своїх. Околоти вони називалися. Околотами тими накривали хату. Такою соломою пожованою від комбайна хату не накрисш. Та солома ночувала в хаті, а на ранок мама виносила, а що вона робила з нею далі, я не знаю» [8]. У цій оповіді І. Шеремета не лише пояснює назву дідуха, а й акцентує на важливості етнографічних і практичних деталей цієї різдвяної атрибутики.

Розповіді про дідух і його призначення сприяють розумінню символіки обряду. Свою історію цього етапу святвечірнього дійства деталізує Є. Мокрицька. Основний мотив, як і попереднього оповідача, зводиться до різдвяної радості й дитячої віхи: «На покутті стояв сніп з жита. Казали, що то дідух. Жито сіяли на городі. Я й не знаю, чи він з пшениці був, чи з жита. А ми, діти, допитувалися, що то за дідух, чого він там стоїть. Підлоги в хаті не було, земля була. Перед Святим вечором ту землю встеляли соломою. Як повечеряли, ми квокали. Нам, дітям, кидали під стіл горіхи, канфети. Як мали копійки, то кидали. Не дуже ті гроші були в людей. А ми кричали «кво-кво-кво», порпалися в тій соломі. Дідухом обв'язували дерева. Робили з тої соломи перевесла. По кусочку брали тої соломи, скручували і дерево обв'язували-обв'язували-обв'язували. Щось тато при тому ще й казав, видно, щоб родило добре. То було на другий день після вечері» [10].

Традиція внесення дідуха повторюється в розповіді С. Рарицької. Відмінність полягає лише в тому, що в їхній оселі він зберігався аж до Водохреща і лише після усіх різдвяно-новорічних свят виносився з хати. Тією соломою також

обв'язувалися фруктові дерева. «А як повечеряли, батько заносив дідух. З війни він вернувся інвалідом, без ноги. Бере палицю, йде надвір. Десь там він заховав околіт соломи. Солома була заперезала перевеслом, видно, більше метра той сніп завбільшки. Заходить тато до хати, розв'язує перевесло і розстеляє дідух по підлозі. А ми з сестричкою раді, бігаємо по соломі. Кидасе батько горішки, може, кілька цукерків має, а ми шукаємо, повертаємо ту солому, хто більше найде. Радіємо, бо то для нас було дуже весело і цікаво. Діти по тім дідуху квокають, скачуть. Квокаєм, щоби квочки в нас навесні були. Отаке було для дітей свято, така була радість (*захоплено*). Ніхто не мав тоді ніяких телевізорів, правда, радіо, було – такий капелюх висів, та й слухали його. Що ті діти бачили... Дідух стояв в хаті всі свята, аж до Водохреща. А на Івана Предтечі, це на третій день після Водохреща, його виносили надвір. Тато з тої соломи робив перевесла і зав'язував ними яблуньки, грушки, вишні, щоб добре родили» [4].

У розповідях усіх опитаних респондентів акцент робиться на соціальних аспектах: нестатках, злигоднях, непростих побутових умовах виживання. Однак, попри скруту, батьки намагалися подарувати дітям радість, вчили їх поважати прості речі, шанувати батьківську працю й берегти родинні цінності. Так приходило розуміння, що справжнє людське щастя полягає у духовній радості, а не в матеріальних статках; воно утриваються в єдності та щоденному піклуванні про кожного члена родини.

Очевидно, сьогодні вже втрачені окремі обряди святвечірнього дійства. Не використовують орининці ритуал підкидання зернин із куті до стелі, що віддавна символізував магічно-побажальний жест на врожай і достаток. У 40–50-х роках в окремих родинах цей обряд ще побутував, проте респонденти, які були свідками дійства, не змогли пояснити його значення. Зокрема, І. Шеремета згадує: «Пригадується такий обичай: після того, як всі повечеряли, брали кутю на кінчик ложки і тако через себе на стелю кидали (*показує*). Не знаю, що воно означало. В ложечку взяли пшенички і через себе догори кинули. По-мойому, всі, хто за столом був, так робили» [8].

Цієї традиції дотримувалися в родині Є. Мокрицької, тоді як у сім'ях інших респондентів вона вже не збереглася. Можна припустити, що цей ритуал мав аграрно-магічну й пророчу функцію: селяни вірили, що коли зерна прилипають до стелі, наступний рік буде врожайним, а господарство – заможним. Наукове пояснення цього різдвяного ритуалу наводить В. Скуратівський: «У деяких регіонах, перед тим, як почати їсти, старійшина, зачерпнувши ложкою куті, підкидав її вгору – “на приплід”. Усі уважно стежили: скільки прилипне зернин до стелі, стільки у новому році з'явиться ягнятко та іншої живності. Друга порція призначалася врожаєві зернових, а третя – завбачувала кількість роїв, адже традиційно в кожному господарстві тримали бджіл» [15, с. 14].

До сьогодні в орининців зберігся обряд ділитися святвечірніми наїдками із тваринами, що утримуються на обійсті. Скажімо, ката на час вечері впускали до хати, а собаці, корові по її закінченню виносили скибку хліба, вареник чи пампушок. Господарі ділилися святістю різдвяної вечері з усім живим, підкреслюючи гармонію між людиною і природою. У такий спосіб люди висловлюли свою вдячність домашнім тваринам, завдяки яким мали достаток у господарстві. Зокрема, І. Шеремета розповідає: «І ще таке було: після вечері худобі несли те, що лишилося зо стола і казали, що на Святий вечір худоба говорить людською мовою. Приччу таку в нас дома розказували. Ніхто ніколи не ходив слухати, як

вона говорить. От один чоловік і каже: я піду послухаю. Пішов, послухав і онімів. Таке я чув і вам розкажу, таке нігде не написано, ні в якій книжці. У нас в хазайстві була коровина якась однорога, якась свинка була. Полагалося всім по кусочку хліба на Святий вечір дати. Куті треба було курочкам насипати» [8].

Свята вечеря закінчувалася в урочистій, піднесеній обстановці. Члени родини вставали з-за столу, молилася, дякували Богові за вечерю і прожитий рік. На цьому етапі, згадує Валентина Пойдюк, було прийнято промовляти: «Дай Боже ці свята відпровадити і других дочекатися, в мирі, злагоді, добрі і здоров'ї. Дякували Богові» [6]. Після цього гасили свічку; старші не розходилися, а залишалися за столом, занурюючись в атмосферу святкової тиші.

«Закінчувалася вечеря молитвою, – продовжує розповідь С. Мокрицька. – А ще казали, щоби зо стола нічого не збирати, бо придуть вночі душі Святу вечерю їсти. Дуже тато мамі наказував: “Дивись, лишки (діалектне, ложки – *О.Р.*) не збирай. Бо забереш лишки, то чим вони будуть їсти”. А ми так вночі слухаємо, чи не таракхають душі лишками» [10]. У цьому звичаї орининці зберігали повагу до предків, обряд свідчив про незриму присутність померлих родичів у пам'яті рідних.

Магічно-обрядовий характер має звичай калатання ложками, зібраними після Святої вечері. У ньому поєдналися різдвяна обрядовість та дівочі ворожіннями на майбутню долю. По завершенню вечері дівчата-підлітки виходили на подвір'я і в тиші різдвяної ночі били ложками об руку, або взявши їх у долоні, щосили вдаряли ними одна об одну. Звідки гавкотом озивався пес, там, за повір'ям, на дівчину чекала доля.

Собака в українському фольклорі наділявся особливою чутливістю до невидимого світу, а його поведінка, як вважалося, могла провіщати майбутнє. Обряд із ложками і реакція собаки (гавкіт у відповідь на стукіт) відображали сподівання дівчини на заміжжя. Про цей звичай із власного досвіду розповідає С. Рарицька: «А вже як підбільшила я, то ложками калатала після вечері. Звідки пес обізветься, там доля чекає. Збрала зі стола ложки, вийшла надвір, почала ними таракхати, в руку бити. Прислухаюся, звідки пси гавкають, там мій кавалер має бути. На Котрубівці (Вовкотрубівка, район Оринина – *О.Р.*) через річку відізвався пес. Заходжу в хату, розкажу татові і мамі, сміємося. Так воно і вийшло, мій чоловік з Котрубівки був. Все це забава, але доля правди в тому є» [4].

Є. Мокрицька розповідає подібну історію про цей звичай: «А коли вже повечеряли, тато казав: “Дівчата, беріть зі стола ложки і йдіть на подвір'я, ставайте на вугол хати й таракхайте ложками і слухайте, в яку сторону пес буде гавкати, то там ваш суджений”. Боже як ми таракхали! А мені пси гавкали там, де жив Буйняк, тако через город. Я й кажу, в Буйняка пси гавкають, невже Шурка мій?! А ті пси гавкали в той бік, на Селеско (район Оринина, участок кажуть – *О.Р.*), звідки Володя, чоловік мій (*сміється*)» [10].

Після вечері мешканці Оринина починали колядувати, і свято набувало видовищного характеру. Гуртувалися ватаги колядників, як дорослих, так і дітей, які ходили з колядою від хати і до хати. Своїм досвідом колядування ділиться С. Рарицька: «А вже як повечеряли, йшли колядувати тим кутком, де жили. Селеско наше було дуже співуче. Дорослі і діти ходили колюдувати. Дітям дадуть яких п'ять копійок чи пончик, а вони й тому раді. З чого ті люди мали більше давати, як в колгоспі нічого не платили. Але то було дуже весело, бо йшли вздовж Селеска колюдувати, дуже було цікаво. І дорослі, і діти ходили

компаніями. Співали колядки “Добрий вечір тобі”, “По всьому світу”, “Нова радість стала”. І зараз ці колядки колядуються» [4].

Традиція нести хрещеним батькам на Різдво вечерю збереглася до сьогодні. Діти приносили її своїм духовним родичам на знак вдячності і глибокої пошани. Хрещені користувалися незаперечним авторитетом і нарівні із батьками несли відповідальність за виховання дитини. За святвечірній візит дітей обдаровували подарунками й частували різдвяними стравами. Такі відвідини зміцнювали доброзичливі взаємини між родинами, ставали виявом взаємоповаги і підтримки. «Заносючи вечерю, люди ніби намагаються приєднати живих членів роду до спільної, святвечірньої трапези», – зазначає О. Воропай [С. 55].

Є. Мокрицька ділиться власними спогадами про відвідини хрещених батьків й пригадує отримані в подарунок гостинці. У свою розповідь вона додає свої дитячі емоційні переживання: «Як повечеряли, мама складала в хусточки калачики, і ми несли вечерю хрещеним. І до нас вечерю приносили, бо мама тож тримала дітей до Христа. І нас посилала, щоб ми в цей день хрещених провідали. Калачик несли і тих пару пиріжків зо стола клала мама. Обов’язково був рушничок чи хустинка, щось ще купляли. Несли хрещеним, а хрещені нам тож щось давали. Хлопчикам купляли якісь майочки. Брати приходили і хвалилися: “Майочку мені дали”. А нам, дівчаткам, – хустинку. Так ся тішили: “Хрещені нам дали хустинку” (*посміхається*). Хрещені пригласили нас за стіл, а ми шо вже їсти хотіли, як тільки за свого встали. Казали: “Запрошуємо вас до нашої вечері”. А ми їм: “Прийміть нашу вечерю, Богу дякувати, що дочекалися”» [10].

У родині Н. Гелети зі Святою вечерю діти обходили не тільки хрещених, а й найближчих родичів. Фрагмент її розповіді вирізняється художньою цілісністю і сприймається як завершений самостійний текст. Н. Гелета згадує: «Як повечеряли, в’язали нам калачі в хусточку, складали, все, що є на столі, і ми ходили до родини, розносили Святу вечерю. Багістова хусточка мала бути новенька, посередині тої хусточки клали калач і все, що в нас було з вечері на столі, потрошечки клали. Колаг обов’язательно повинен бути, пампушки спеціально пекли. З сиром, картоплею, капустою, вишнею, маком. Складали в баночку голубці. Оце все зв’язали у вузлик і ми бігли розносили родичам. “Відкривайте двері, ми прийшли і принесли вам Святу вечерю”, – кричали під вікнами. Вони нам відкривали, дякували за вечерю, вгощали чим мали. Ми вже наїлися, але все рівно пригощалися. Нашу вечерю викладали на стіл і давали другу. Мінялися колачами. Колагі пекли в п’єцу. Як то люди співали, я не знаю. Це не то що зараз в магазин пішов і купив. Бігали ми до всьої родини. Ще попробуй до когось не зайти, то обіжались на нас. В перший день ми носили вечерю, а на другий вже ходили колядували» [3].

Кульмінація свята припадала на наступний день. У родинах орининців розговлялися спеціально приготованими скромними стравами. Діти виявляли особливий інтерес до різдвяної трапези, оскільки святкове меню суттєво відрізнялося від повсякденного раціону. Зі свідчень Н. Гелети вдається деталізувати склад святкового столу в перший день Різдва: «А на другий день вставали, ставили на стіл всьо м’ясне, з м’ясного сніданок починали. З Святої вечері нічого не викидали, бо це все труд, клали на стіл. Хто мав гуску, пекли гуску, хто індика, то індика пекли. Щось мало печене, ціле стояти на столі. З п’єца всьо зрання витягали, клали на стіл цю гуску чи кугута великого. Там було всьо – картопля і голубці, капуста вже жирні. Даже холодець в п’єцу варили з жирною шкіркою. Ніхто не виляє, не викине. Бо ж окремо готували і пісні, і

жирні страви. На другий день не сказано було, скільки має бути страв. Бочка огірків стояла в погребі, бочка помідор, капусти. Все накладали на стіл» [3].

Ці свідчення доповнює Я. Кричківська, наголошуючи на суворому дотриманні межі між пісною вечерею та святковим сніданком: «Страви із м'яса теж готували, але їх на другий день з п'єца виймали і на сніданок їли. М'ясного нічого за Святою вечерею не їли. В п'єцу пекли гуску, начинку, м'ясо до начинки. М'ясне приготували, але їли на другий день» [5].

Після сніданку першого дня Різдва віряни відвідували святкову літургію. З огляду на тогочасні суворі релігійні заборони, на церковній відправі були присутні здебільшого люди старшого віку. Далі розпочиналися святкові гостювання і частування. «А як поснідали, – продовжує розповідь Н. Гелета, – бабка йшла до церкви, а після того гості приходили. Приходили діти, внуки, які з нею не жили, всі сідали за стіл і теж дякували за ці свята, яких дочекалися. Все врем'я казали: “Дай Боже ці свята відпровадити і других дочекатися”. Бабку дуже поважали, ніколи не чула, щоб хтось щось погане про неї казав» [3]. Традиційно в цей день близькі родичі, друзі і сусіди вітали один одного з Різдрвом, обмінюючись вішчуваннями з побажаннями миру, здоров'я і добра.

Серед ориниців розпочиналися різдвяні обходи-колядування, відвідини родичів і хрещених, що символізувало відкритість дому і радість Різдрва Христового: «Наашож (діалектне, аякже – *О.Р.*), свято продовжувалося, теж ходили колядувати. Гості приходили на другий день. Гостей запрошували, одні до других ходили. Цікаво було», – ділиться враженнями С. Рарицька [4].

Свято Різдрва у радянський період постійно перебувало під тиском антирелігійної пропаганди. За участь в обрядових дійствах представники влади переслідували дорослих, а адміністрації шкіл – учнів, помічених у святкуваннях. До них застосовувалися методи громадської обструкції, проводилися профілактичні бесіди, погрожували звільненнями з роботи чи виключеннями із навчальних закладів. Про цей непростий час згадує Є. Мокрицька: «То такі були часи, що не розрїшали ні колядувати, ні шедрувати. Хто був на керівних роботах, то той боявся, а хто їздрвий, такий-сякий, то ходили, на санях їздили колядувати. Діти ходили, а потім за це страждали. І на лїнїйку викликали, і з школи казали виключать, і батьків вишували, як десь там хтось комусь доказав, що ходили колядувати» [10].

Через ідеологічні заборони та примусове замовчування знання про обрядову культуру Різдрва поступово втрачалося. Радянська пропаганда була спрямована на руйнування української ідентичності й викорінення прарікових традицій, а школа перетворилася на один із головних інструментів антирелігійної агітації. «І час збїг, і багато чого ми вже не знали. В школу пішла, де там – все заборонено було, ніхто за ці свята і не згадував. Діти боялися, але все одно йшли колядувати. Якусь копїйку хотїли заробити. Та й тїльки радостї було», – резюмує С. Рарицька [4].

Особливої гостроти антирелігійна боротьба набула у 1960-х роках, коли партійний контроль поширився на приватне життя мешканців села. Спогадами, що виразно характеризують епоху тотальних заборон, ділиться Н. Гуменюк: «Пізнїше, вже в шїстдесятїх роках, було таке, що комсомольці і комунїсти людей не пускали до церкви. Коло мене сусїда жила, а в неї син був головою сїльської ради. Йде вона до церкви, а її перепиняють партїїни та її кажуть: “Ви чо до церкви йдете, ваш син голова сїльської ради”. – “Та ї най собі буде голова сїльської ради, але я не комунїстка, я собі йду та ї всьо”. Отаке було. Забороняли. <...> Все заборонялося, але ми святкували» [9]. Респондентка наголошує, що попри

заборони, утиски і переслідування, традиційна різдвяна обрядовість в Оринині набувала форм прихованого спротиву й ігнорування партійних настанов.

Висновки. Реконструкція різдвяної обрядовості села Оринин на Кам'яничині засвідчує збереження традиційної структури зимового циклу, характерної для Подільського регіону. Різдво постає цілісним комплексом, де релігійні канони переплітаються з дохристиянськими шарами культури. Для відтворення локального колориту дослідження опирається на подільську діалектну лексику опитаних респондентів, притаманну мовленню жителів села.

Аналіз усних оповідей мешканців Оринина дозволив відтворити послідовність святкування – від підготовчих дій до різдвяних колядувань – та виявити семантику ключових обрядових атрибутів, зокрема Святої вечері, дідуха, колядування. Особливе значення надається родинній спільноті й морально-етичним настановам, що передаються через різдвяні ритуали.

Водночас зафіксовано трансформацію різдвяної традиції упродовж ХХ–ХХІ століть, пов'язаної із радянською антирелігійною політикою, урбанізаційними процесами та змінами способу життя, що призвели до часткового згорання або символічного переосмислення окремих обрядових елементів. Проте, попри ідеологічний тиск минулого, Різдво в Оринині залишається потужним носієм культурної пам'яті. Воно продовжує виконувати функцію міжпоколінної передачі духовних цінностей, адаптуючись до сучасних умов, але зберігаючи свій автентичний подільський стрижень.

Різдвяна обрядовість села Оринин репрезентує цілісну модель подільської традиції, що поєднує загально регіональні канони з унікальними локальними елементами. Здійснена на основі усних свідчень реконструкція є важливим внеском у фіксацію і збереження нематеріальної культурної спадщини Хмельниччини, забезпечуючи тривкість історичної пам'яті громади в сучасному соціокультурному середовищі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Воропай О. Звичаї українського народу: етнографічний нарис. Мюнхен: Українське вид-во, 1958. Т. 1. 308 с. URL: https://svit.in.ua/kny/voropaj/znn_t1.pdf. (дата звернення: 14.12.2025).
2. Гнатюк В. Народня пожива на Бойківщині. 19 с. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Hnatiuk_Volodymyr/Narodna_pozhyva_na_Boikivschyni.pdf. (дата звернення: 17.01.2026).
3. Зап. 14.02.2024 р. Рарицький Олег від Гелети Надії Данилівни, 1951 р.н., освіта середня, повар, українка, уродженка с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл., з 1971 р. жителя с. Оринин.
4. Зап. 12.10.2024 р. Рарицький Олег від Рарицької Світлани Йосипівни, 1947 р.н., освіта середня спеціальна, швея, українка, у с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл.
5. Зап. 27.10.2024 р. Рарицький Олег від Кричківської Ядвіги Казимирівни, 1956 р.н., освіта середня спеціальна, швея, українка, у с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл.
6. Зап. 29.11.2025 р. Рарицький Олег від Пойдюк Валентини Йосипівни, 1952 р.н., освіта вища, бухгалтерка, українка, у с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл.
7. Зап. 06.12.2025 р. Рарицький Олег від Рибаківа Бориса Володимировича, 1951 р.н., освіта середня спеціальна, слюсар, українець, у с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл.

8. Зап. 11.12.2025 р. Рарицький Олег від Шеремети Івана Віталійовича, 1950 р.н., освіта середня, слюсар, українець, у с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл.
9. Зап. 12.12.2025 р. Рарицький Олег від Гуменюк Ніни Миколаївни, 1935 р.н., освіта вища, вчителька, українка, уродженка с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл., з 1962 р. жителя с. Оринин.
10. Зап. 13.12.2025 р. Рарицький Олег від Мокрицької Євгени Миколаївни, 1944 р.н., освіта середня спеціальна, ветфельдшер, українка, у с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл.
11. Зап. 04.01.2026 р. Рарицький Олег від Когунь Станіслави Петрівни, 1941 р.н., освіта незакінчена вища, продавець, українка, у с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл.
12. Колесса Ф. Українська усна словесність. Едмонтон: Канадський Інститут Українських Студій, 1983. 645 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/folklor/14504-kolessa-f-ukrayinska-usna-slovesnist/> (дата звернення: 12.01.2026).
13. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Дохристиянські вірування українського народу: історично-релігійна монографія. 2-е вид. Вінніпег, 1981. 424 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/9048/file.pdf>. (дата звернення: 22.01.2025).
14. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Репринтне відтворення видання 1918 року (Київ: Вид-во Книгарні О. Череповського, Фундукліва, № 4). Київ: Абрис, 1991. 273 с. URL: http://moodle.nati.org.ua/pluginfile.php/14938/mod_resource/content/1/ukrainska-kultura-ohienko.pdf (дата звернення: 14.01.2026).
15. Скурагівський В. Дідух: Свята українського народу. Київ: Освіта, 1995. 272 с.
16. «Усе заборонялося, але ми святкували!». Різдво в Оринині: спогади старожилів / підгот. О. Рарицький. *Подільнин*. 25 груд. С. 4.

References:

1. Voropaj, O. (1958). *Zvychayi ukrayinskoho narodu: etnografichnyy narys*. [Customs of the Ukrainian people: ethnographic essay]. Munkhen: Ukrainske vyd-vo. T. 1. URL: https://svit.in.ua/kny/voropaj/znn_t1.pdf. (in Ukr.).
2. Hnatyuk, V. *Narodnya pozhyva na Boikivshchyni*. [Folk food in Boykivshchyna]. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Hnatiuk_Volodymyr/Narodna_pozhyva_na_Boikivsychyni.pdf. (in Ukr.).
3. Зап. 14.02.2024 р. Rarytskyi Oleh vid Helety Nadii Danylivny, 1951 r.n., osvita serednya, povar, ukrainka, urodzhenka s. Ripyntsi Kamianets-Podilskoho r-nu, Khmelnytskoi obl., z 1971 r. zhytelka s. Orynyn. [Entry of 14 February 2024. Recorded by Oleh Rarytskyi from Nadiia Danylivna Heleta, born in 1951, secondary education, cook, Ukrainian, native of the village of Ripyntsi, Kamianets-Podilskyi District, Khmelnytskyi Region; resident of the village of Orynyn since 1971]. (in Ukr.).
4. Зап. 12.10.2024 р. Rarytskyi Oleh vid Rarytskoi Svitlany Yosypivny, 1947 r.n., osvita serednya spetsialna, shveya, ukrainka, u s. Orynyn Kamianets-Podilskoho r-nu, Khmelnytskoi obl. [Entry of 12 October 2024. Recorded by Oleh Rarytskyi from Svitlana Yosypivna Rarytska, born in 1947, secondary specialized education, seamstress, Ukrainian, resident of the village of Orynyn, Kamianets-Podilskyi District, Khmelnytskyi Region]. (in Ukr.).
5. Зап. 27.10.2024 р. Rarytskyi Oleh vid Krychkivskoi Yadvihi Kazymyryvny, 1956 r.n., osvita serednya spetsialna, shveya, ukrainka, u s. Orynyn Kamianets-Podilskoho r-nu, Khmelnytskoi obl. [Entry of 27 October 2024. Recorded by Oleh

- Rarytskyi from Yadviga Kazymyriivna Krychkiivska, born in 1956, secondary specialized education, seamstress, Ukrainian, resident of the village of Orynyn, Kamianets-Podilskyi District, Khmelnytskyi Region]. (in Ukr.).
6. Zap. 29.11.2025 r. Rarytskyi Oleh vid Poydyuk Valentyny Yosypivny, 1952 r.n., osvita vyshcha, bukhhalterka, ukrainka, u s. Orynyn Kamianets-Podilskoho r-nu, Khmelnytskoi obl. [Entry of 29 November 2025. Recorded by Oleh Rarytskyi from Valentyna Yosypivna Poidiuk, born in 1952, higher education, accountant, Ukrainian, resident of the village of Orynyn, Kamianets-Podilskyi District, Khmelnytskyi Region]. (in Ukr.).
 7. Zap. 06.12.2025 r. Rarytskyi Oleh vid Rybakova Borysa Volodymyrovycha, 1951 r.n., osvita serednya spetsialna, slyusar, ukrainets, u s. Orynyn Kamianets-Podilskoho r-nu, Khmelnytskoi obl. [Entry of 6 December 2025. Recorded by Oleh Rarytskyi from Borys Volodymyrovych Rybakov, born in 1951, secondary specialized education, locksmith, Ukrainian, resident of the village of Orynyn, Kamianets-Podilskyi District, Khmelnytskyi Region]. (in Ukr.).
 8. Zap. 11.12.2025 r. Rarytskyi Oleh vid Sheremety Ivana Vitaliiovycha, 1950 r.n., osvita serednya, slyusar, ukrainets, u s. Orynyn Kamianets-Podilskoho r-nu, Khmelnytskoi obl. [Entry of 11 December 2025. Recorded by Oleh Rarytskyi from Ivan Vitaliiovych Sheremeta, born in 1950, secondary education, locksmith, Ukrainian, resident of the village of Orynyn, Kamianets-Podilskyi District, Khmelnytskyi Region]. (in Ukr.).
 9. Zap. 12.12.2025 r. Rarytskyi Oleh vid Humenyuk Niny Mykolaiivny, 1935 r.n., osvita vyshcha, vchytelka, ukrainka, urodzhenka s. Ripyntsi Kamianets-Podilskoho r-nu, Khmelnytskoi obl., z 1962 r. Zhytelka s. Orynyn. [Entry of 12 December 2025. Recorded by Oleh Rarytskyi from Nina Mykolaivna Humeniuk, born in 1935, higher education, teacher, Ukrainian, native of the village of Ripyntsi, Kamianets-Podilskyi District, Khmelnytskyi Region; resident of the village of Orynyn since 1962]. (in Ukr.).
 10. Zap. 13.12.2025 r. Rarytskyi Oleh vid Mokrytskoi Yevheny Mykolaivny, 1944 r.n., osvita serednya spetsialna, vefeldsher, ukrainka, u s. Orynyn Kamianets-Podilskoho r-nu, Khmelnytskoi obl. [Entry of 13 December 2025. Recorded by Oleh Rarytskyi from Yevheniia Mykolaivna Mokrytska, born in 1944, secondary specialized education, veterinary feldsher, Ukrainian, resident of the village of Orynyn, Kamianets-Podilskyi District, Khmelnytskyi Region]. (in Ukr.).
 11. Zap. 04.01.2026 r. Rarytskyi Oleh vid Kohun Stanislavy Petrivny, 1941 r.n., osvita nezakincheni vyshcha, prodavets, ukrainka, u s. Orynyn Kamianets-Podilskoho r-nu, Khmelnytskoi obl. [Entry of 4 January 2026. Recorded by Oleh Rarytskyi from Stanislava Petrivna Kohun, born in 1941, incomplete higher education, saleswoman, Ukrainian, resident of the village of Orynyn, Kamianets-Podilskyi District, Khmelnytskyi Region]. (in Ukr.).
 12. Kolessa, F. (1983). *Ukrainska usna slovesnist*. [Ukrainian Oral Literature]. Edmonton: Kanadskyi Instytut Ukrainskykh Studii. URL: <https://diasporiana.org.ua/folklor/14504-kolessa-f-ukrainska-usna-slovesnist/> (in Ukr.).
 13. Ohienko, I. (Mytropolyt Ilarion). (1981). *Dokhrystyianski viruvannia ukrainskoho narodu*. [Pre-Christian beliefs of the Ukrainian people]: *istorychno-relihiina monohrafiia*. 2-e vyd. Vinnipeh. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/9048/file.pdf>. (in Ukr.).
 14. Ohienko, I. (1991). *Ukrainska kultura*. *Korotka istoriia kulturnoho zhyttya ukrainskoho naroda*. [Ukrainian culture. A brief history of the cultural life of the Ukrainian people]. Reprintne vidtvorennia vydannia 1918 roku (Kyiv: Vyd-vo Knyhami O. Cherepovskoho, Fundukliiva, № 4). Kyiv: Abrys. URL: http://moodle.nati.org.ua/pluginfile.php/14938/mod_resource/content/1/ukrainska-kultura-ohienko.pdf. (in Ukr.).
 15. Skurativskyi, V. (1995). *Didukh: Svyata ukrainskoho narodu*. [Didukh: Holidays of the Ukrainian People]. Kyiv: Osvita. (in Ukr.).

16. «Use zaboronialosia, ale my sviatkuvaly!». Rizdvo v Orynyni: spohady starozhylyv [«Everything was forbidden, but we celebrated!】. Christmas in Orynun: memories of old-timers] / pidhot. O. Rarytsky. *Podolianyn*. 25 hrud. S. 4. (in Ukr.).

Oleh Rarytskyi

RECONSTRUCTION OF CHRISTMAS RITUALS BASED ON THE RECOLLECTIONS OF RESIDENTS OF ORYNIN VILLAGE IN THE KAMIANETS REGION

The article reconstructs the traditional Christmas celebration based on the oral recollections of residents of Orynun village, Kamianets-Podilskyi district, Khmelnytskyi region. The study's source base consists of narrative interviews recorded from representatives of different generations, which allowed for the restoration of the Christmas cycle's structure, local ritual peculiarities, and mechanisms of cultural memory transmission within the rural community. Methodologically, the work relies on a mosaic approach, which enables the reconstruction of a holistic picture of the ritual cycle, its temporal sequence, and symbolic meaning by comparing fragmentary evidence.

The article analyzes key elements of the Holy Supper as the sacred center of the Christmas tradition: the beginning of the meal with a prayer, the symbolism of kutia, the straw cross, and the didukh, ritual actions with wheat grain, the clattering of spoons after supper, girls' fortune-telling, and customs related to treating livestock, children, and godparents. It is shown that Christmas rituals combine Christian concepts with archaic agrarian beliefs, forming a special sacred time in which ideas of family unity, remembrance of ancestors, and hope for prosperity in the new year are actualized. Transformations of Christmas rituals throughout the 20th century under the influence of socio-historical factors, particularly Soviet anti-religious policy and urbanization processes, are traced. It was found that despite the partial loss of certain ritual elements, the core symbolic meanings of Christmas have been preserved in the community's collective memory.

Special attention is paid to the functioning of Christmas customs in conditions of material hardship, where symbolic gestures acquired enhanced moral and educational significance. Oral memory is considered an important source of ethnocultural information and a way of preserving tradition in situations of historical ruptures. The study proves the productivity of the mosaic method for reconstructing local ritual practices and emphasizes the significance of eyewitness accounts in the study of intangible cultural heritage.

Key words: Folklore, Christmas, Christmas rituals, oral narrative, memoirs, interviews, mosaic method, cultural memory.

Отримано: 28.11.2025 р.

Прийнято до друку після рецензування: 06.03.2026 р.

Опубліковано: 25.05.2026 р.